

Боярський Є. Д.,
аспірант,
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України
ім. Ф. Г. Бурчака

ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАДІМПЕРАТИВНИХ ТА КОЛІЗІЙНО-ПРАВОВИХ НОРМ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Загальновідомо, що одним із принципів міжнародного приватного права будь-якої держави є непорушність національного правопорядку. Держава, допускаючи застосування іноземного права для регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом, встановлює порядок та межі його застосування [1, с. 120]. Класичним засобом такого захисту є застереження про публічний порядок, на основі якого наслідки застосування іноземного права підлягають оцінці на предмет явного порушення основ національного правопорядку. Дане застереження на сьогоднішній день є невід'ємним елементом міжнародного приватного права будь-якої держави світу.

Однак реалії другої половини ХХ століття показали, що глобалізація та лібералізація світової торгівлі обумовили необхідність державам не лише забезпечувати пасивний захист національних правопорядків, але й активно втручатися у регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом, оминаючи приписи колізійно-правового методу. Передумовою для цього стало збільшення ролі держави у регулюванні національних економічних процесів, що у правовому полі мало наслідком прийняття численних імперативних норм, які спрямовані на захист публічного інтересу та безпосередньо стосуються сфери приватного права. Відповідно, навіть при введенні у склад приватноправових відносин іноземного елемента і наділенні останніх правовим зв'язком з правовими системами двох або більше держав, держава повинна мати засоби одностороннього впливу на такі правовідносини. Таким засобом стало застереження про надімперативні норми, за допомогою якого держава наділяє особливо важливі імперативні норми додатковою характеристикою – прямим застосуванням до правовідносин з іноземним елементом, незважаючи на або превалюючи над колізійними нормами держави суду.

Появу застереження про надімперативні норми у міжнародному приватному праві будь-якої держави не можна переоцінити, оскільки по суті воно порушує «монополію» традиційного колізійного методу і встановлює якісно новий засіб забезпечення застосування норм права інших правових систем до одних і тих самих правовідносин. У законодавство України дане застереження було введено у ст. 14 закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. (далі – Закон України «Про МПрП»), яке санкціонує застосування не лише надімперативних норм держави суду, але й аналогічних норм третіх держав, за умови наявності їх тісного зв'язку із правовідносинами. При цьому, виникає питання співвідношення застосування надімперативних норм міжнародного приватного права та колізійних норм.

Специфіка колізійної норми полягає в тому, що вона на основі закладеного в ній колізійного принципу призначена віднайти найбільш компетентну правову систему серед усіх, що так чи інакше мають зв'язок з приватноправовими відносинами, ускладненими іноземним елементом. І лише обрана на підставі колізійної норми правова система підлягатиме застосуванню, виключаючи застосування всіх інших правових систем. Саме тому, на думку В. М. Корецького, колізійне право розглядають як галузь права, що визначає просторові межі дії правових норм, законів, і т.д., межі дії кожного національного права, сферу діяльності правопорядків, їх панування, їх компетенцію [2, с. 34].

Навпаки, в основі застосування надімперативної норми лежить встановлення інтересів держави, до права якої вона належить, та просторово-персональної сфери дії, якою вона наділена. В якості прикладу можна навести ч. 2 статті 17 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», відповідно до якої *«Суб'єкту господарювання України забороняється укладати зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передач будь-яких товарів або брати участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж це передбачено цим Законом, якщо їм стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки»*. Даний обов'язок покладається на суб'єкта господарювання України безвідносно місця укладення зовнішньоекономічного догово-

ру та безвідносно права держави, яке регулює права та обов'язки його сторін. В його основі лежать, з одного боку, військові інтереси України, що прямо пов'язані із захистом її суверенітету та безпеки, а з іншого – міжнародне зобов'язання України за «Договором про нерозповсюдження ядерної зброї» 1968 року.

Крім того, застереження про надімперативні норми не обмежує кількість правових систем, що мають право здійснювати відповідне регулювання. Надімперативні норми права держави суду повинні, та аналогічні норми будь-яких іноземних держав за умови наявності тісного зв'язку, можуть одержати застосування щодо приватноправових відносин з іноземним елементом, превалюючи на нормами компетентної правової системи, визначеної на підставі колізійної норми.

Деякі вчені навіть приходять до висновку, що оскільки надімперативні норми міжнародного приватного права превалюють над нормами колізійними, то вони усувають дію останніх взагалі [3, с. 145]. Вони підлягають застосуванню ще до постановки колізійного питання, і тому питання щодо відповідності надімперативній нормі іноземного права, компетентного в силу колізійної норми, навіть не постає.

Однак, з іншого боку, якщо надімперативна норма повністю усуває дію колізійної норми, тоді відпадатиме взагалі необхідність існування останньої і весь метод колізійного регулювання опиняється під загрозою зникнення, що негативно вплине на участь відповідної держави у міжнародному спілкуванні. Більше того, результат вирішення спорів залежатиме суто від того, суд якої держави розглядатиме спір. Тому навряд чи можна вести мову про те, що надімперативні норми призначені повністю скасовувати застосування колізійних норм.

Аналіз співвідношення колізійних та надімперативних норм за обсягом регульованих правовідносин свідчить про те, що надімперативні норми зазвичай регулюють вузькі за змістом правовідносини, тоді як колізійні норми спрямовані на регулювання цілих інститутів приватного права. Наприклад, відповідно до статті 44 Закону України «Про МПрП», за відсутності сторін договору про вибір права, кредитний договір регулюється правом держави кредитодавця. Але, відповідно до Листа Національного Банку України від 14.02.2013 р. № 29-213/1846-1878 щодо «Роз'яснення з питань кредитних правовідносин між резидентами та нерезиден-

тами» частину 6 статті 1056-1 Цивільного кодексу України, яка встановлює вимогу визначати у кредитному договорі із змінюваною процентною ставкою максимальний розмір збільшення процентної ставки, визнано надімперативною нормою. Таким чином, при застосуванні до кредитного договору права держави кредитодавця вимагатиметься також дотримання частини 6 статті 1056-1 Цивільного кодексу України.

Тобто, зазвичай, надімперативні норми блокують функціонування колізійних норм, що визначають право, компетентне щодо відповідних правовідносин, лише в тих межах, в яких такі правовідносини врегульовані надімперативною нормою, і останні не витісняють застосування іноземного права, обраного на основі колізійних норм, а скоріше застосовуються поряд із відповідними нормами іноземного права, за умови їх відповідності. Інакше кажучи, надімперативні норми повинні розглядатися як виключення із колізійного правила, призначене безпосередньо вносити корективи до правового регулювання правовідносин з іноземним елементом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гетьман-Павлова И. В. Международное частное право: Учебник. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 752 с.
2. Корецкий В. М. Очерки международного хозяйственного права / В. М. Корецкий. — Х. : Харків-друк, 1928. — 133 с.
3. Звеков В. П. Международное частное право. Курс лекций. — М. : Издательство НОРМА, 2000. — 686 с.

Барановська Н. О.,

студентка,

Національний університет державної податкової служби України

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АРБІТРАБЕЛЬНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ

Розвиток процесу європейської інтеграції вимагає від України здійснення поступальних кроків, спрямованих на германізацію національного законодавства до законодавства держав – членів ЄС. Особливо це стосується сфери зовнішньоторговельної діяльності,